

Prikazi, osvrti i ocjene

O ČITANJU I NASTAVI KNJIŽEVNOSTI DANAS

(Meta Grosman, *U obranu čitanja. Književnost i čitatelj u 21. stoljeću*, Zagreb, Algoritam, 2010.)

U biblioteci *Facta* 2010. godine objavljen je hrvatski prijevod knjige *Bralec in književnost* slovenske autorice Mete Grosman koja je rezultat njezina višegodišnjeg bavljenja procesima čitanja i recepcije književnih tekstova. U vrijeme kada se sposobnost čitanja izdvaja kao jedna od najvažnijih vještina, jer je upravo čitanje dominantan način ovladavanja novim znanjem i u obrazovnom sustavu i izvan njega, te kada se sve više govori o smanjenu interesu za čitanje, osobito za čitanje književnosti, objavljivanje je hrvatskog prijevoda koji je, u odnosu na slovenski izvornik objavljen 2004. godine, dopunjen poglavljem o čitanju elektronički oblikovanih tekstova, osobito zanimljivo. U knjizi se u deset poglavlja autorica bavi upravo načinima približavanja književnih tekstova današnjim čitateljima u okviru razvijanja čitateljske i literarne sposobnosti.

Čitanje i čitateljske procese u posljednjih četrdesetak godina intenzivno proučavaju različite discipline: znanost o književnosti, spoznajna psihologija, lingvistika i metodike te u novije vrijeme neuroznanstvena ispitivanja. Polazeći od danas općeprihvaćena opisa čitanja kao interaktivnog procesa oblikovanja značenja uvjetovana čitateljevim prethodnim znanjem i sadržajem teksta te spoznaja o čitanju književnih tekstova proizišlih iz proučavanja čitanja u okviru znanosti o književnosti, autorica u poglavlju *Čitanje kao proces* oblikuje interdisciplinarno teorijsko polazište za promišljanje o načinima posredovanja književnih tekstova u suvremenoj nastavi. Iako se osobitost interpretacije književnih predložaka, točnije način na koji je literarna interpretacija postulirana u znanosti o književnosti, u eksperimentalnim istraživanjima jedno vrijeme propitivala, polazeći u prvom redu od pretpostavke da i u čitanju književnih tekstova sudjeluju isti spoznajni procesi kao i u čitanju ostalih narativnih tekstova, novija su ispitivanja potvrdila kvantitativne i kvalitativne razlike u značenjskoj predodžbi teksta oblikovanoj tijekom procesa literarne komunikacije. Knjiga Mete Grosman bavi se tako upravo oblikovanjem *značenjske predodžbe* književnog teksta, točnije *tekstnog svijeta* kao njezina književnoteorijskog pojmovnog adekvata.

Spoznajne su mogućnosti čitatelja na različitim odgojno-obrazovnim stupnjevima jedan od temeljnih kriterija koji uvjetuje izbor tekstova i oblikovanje popratnog metodičkog instrumentarija. U poglavlju *Mladi čitatelji između crtanog filma i književne priče* raspravlja se upravo o osobitostima tzv. dječjeg čitanja danas te se ističu razlike između oblikovanja značenjske predodžbe čitanog teksta i književnih adaptacija u obliku vizualno potpomognutih priča, a govori se i o kriterijima izbora književnih predložaka namijenjenih literarnoj socijalizaciji djece i mladih čitatelja.

Uloga se nastavnika kao osobe koja usmjeruje proces literarne komunikacije te nastavnih oblika i didaktičkih strategija kojima se u razvijanju čitateljske i literarne sposobnosti služi problematizira u poglavlju *Kako do bolje čitateljske sposobnosti i više pismenosti*, a navode se i rezultati istraživanja koja su se bavila upravo „slabim mjestima“ nastave književnosti u različitim obrazovnim sustavima.

O učenikovu literarnom doživljaju i sposobnostima aktualizacije književnih tekstova djece i mladih čitatelja govori se u poglavlju *Nastava čitateljske sposobnosti*. Temeljena je uloga nastavnika, po Grosman, upravo posredovati između „učenikova stvarnog doživljaja literarnog djela i mogućeg ‘potpunijeg’ doživljaja“ (str. 155). U tom je smislu važno istaknuti i kulturološku uvjetovanost recepcije koja se očituje i u sposobnosti uočavanja kulturno obilježenih tekstnih sastavnica i u njihovu tumačenju. Grosman u tom smislu govori o čitanju u međukulturnom položaju kojim obuhvaća u prvom redu čitanje na stranom jeziku te čitanje prijevodne književnosti, ali načelno i sva druga čitanja u kojima izražena distanca između čitateljevih kulturno uvjetovanih očekivanja i okolnosti u kojima je predložak oblikovan može dovesti do poteškoća u razumijevanju ili distorzija u oblikovanoj semantičkoj predodžbi teksta.

Za nastavu je književnosti osobito zanimljivo raslojavanje čitateljske sposobnosti na temeljne stupnjeve čitanja. Prvi stupanj čitanja odnosi se na uočavanje tekstnih sastavnica važnih za razumijevanje, drugi na razumijevanje teksta, a treći na interpretaciju koja uključuje i literarnu sposobnost, točnije sposobnost da pročitani tekst učenik vidi kao „umjetničku cjelinu“ i to „u svim perspektivama koje su važne za razumijevanje književnosti“ (str. 171). Izdvajanje je literarne interpretacije u zaseban stupanj u literaturi o čitanju, gdje ju se obično poistovjećuje s razumijevanjem teksta, manje uobičajeno. Ipak, navedeno je stupnjevanje čitateljske sposobnosti u skladu s novijim istraživanjima čitanja koja su upozorila na ulogu znanja o svijetu u razumijevanju koje je u tako razloženoj podjeli najvažnije upravo na drugom stupnju čitanja. Literarna kompetencija kao sposobnost dekodiranja literarnih kodova, odnosno tumačenja tekstnih sastavnica u odnosu na književnoteorijsko i književnopovijesno znanje

vezana je upravo uz treći, ujedno i najapstraktniji stupanj čitanja koji ne postižu uvijek svi učenici.

U poglavlju *Razgovor o umjetničkom tekstu u nastavi* raspravlja se o učeničkoj ulozi u školskoj interpretaciji književnog teksta, o ulozi nastavnikova čitanja i književnokritičkih ogleda o književnim predlošcima u oblikovanju učenikova doživljaja književnoga teksta te o nastavi u kojoj je razgovor o književnim predlošcima zaista „usredotočen na učenika“.

Za promišljanja nastave književnosti osobito su zanimljiva poglavlja *Zašto nastava književnosti zasnovana na literarnim odlomcima ne doprinosi razvoju čitateljske sposobnosti* i *Prema razumijevanju pojma čitateljske sposobnosti u književnosti*. U njima se raspravlja o nedostacima nastave književnosti koja polazi od ulomaka književnog teksta koji, po autorici, ni uz metodički instrumentarij čitatelju ne mogu pružiti adekvatan literarni doživljaj, a onda ni rezultirati odgovarajućim razvojem čitateljske, odnosno literarne sposobnosti te o važnosti razvijanja učinkovitijih oblika organiziranja nastave književnosti vezanih ponajprije uz osposobljavanje nastavnika ne samo za razvijanje čitateljske sposobnosti nego i za razvijanje kulture čitanja učenika.

Studija o čitanju i čitateljskoj sposobnosti Mete Grosman zaključuje se poglavljem u kojemu se raspravlja o aktualnom pitanju procesiranja i recepcije tzv. elektroničkih tekstova, o razlikama u čitanju između otisnutih književnih tekstova, što autorica naziva linearnim čitanjem, i digitalnih tekstova, koje se zbog osnovnog oblika u kojemu se elektronički tekst javlja – hiperteksta – naziva nelinearnim, kao i o potrebi proširivanja pojma čitateljske sposobnosti kojom bi u suvremenoj nastavi bile obuhvaćene i osobitosti procesiranja digitalnih testova.

Zaključno, *U obranu čitanju* zanimljiva je i poticajna studija u kojoj se na temelju iscrpna prikaza ponajviše eksperimentalnih ispitivanja čitanja književnih tekstova raspravlja o nastavi književnosti te nude smjernice kojima bi se u suvremenoj nastavi učenika moglo potaknuti na potpuniji doživljaj književnog teksta i tako ga osposobiti za odgovarajuću literarnu komunikaciju ali i poticati na samostalno čitanje izvan nastave.

Ana Ćavar